

Bijlage 1. Praatplaten kennisdoorwerking LIFE-IP Klimaatadaptatie

Bijlage behorend bij de 'Strategie kennisdoorwerking LIFE-IP Klimaatadaptatie.

Toelichting: voor het opstellen van de strategie kennisdoorwerking LIFE-IP Klimaatadaptatie zijn gesprekken gehouden met de projecten. De resultaten van deze gesprekken zijn vastgelegd in een zogenoemde 'praatplaat'. Deze bijlage bevat de praatplaten van 15 projecten. Twee projecten waren niet in de gelegenheid hierover met elkaar te spreken (Amsterdam Rainproof, Aanpak Hittestress Utrecht) en één project stond tijdens het ontwikkelen van de strategie on hold (Dialoog in dalend veen).

Kennisdoorwerking Arnhem Klimaatbestendig – gesprek Ronald Bos, gemeente Arnhem

Na een heftige regenbui (2014) heeft gemeente Arnhem ingezet op klimaatadaptatie en dan met name het uitvoeren van praktische, concrete maatregelen. Er zijn twee hoofdlijnen: (1) Platform Arnhem Klimaatbestendig, getrokken door bewoners, en waarbij de gemeente ondersteunend en als sponsor betrokken is; en (2) het koele netwerk, gericht op het tegengaan van hitte in de binnenstad. Daarnaast is de gemeente recent gestart met wijkgroenagenda's, waarbij kansen vanuit inwoners worden opgehaald en ook snel de stap naar uitvoering wordt gezet.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het platform is van de bewoners, gemeente en waterschappen zijn nauw betrokken. <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> Deelname aan LIFE IP is 5 jaar geleden begonnen, toen stond bewustwording centraal, vandaar de focus op het platform Arnhem Klimaatbestendig. We zijn eigenlijk door de tijd ingehaald, want het platform is echt van de bewoners, bewustwording en budget zijn sterk gegroeid, en er wordt veel meer gedaan rond hitte. Van de LIFE IP activiteiten binnen het platform wordt nu veel opgezet, dat moet dit jaar echt in ontwikkeling komen en dan heb je ook iets om te delen. <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dikke handleidingen en rapporten past voor Arnhem niet, meer korte leaflets of filmpjes gericht op praktische hulpmiddelen. 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Onbewust pik je in de contacten met mensen veel dingen eruit voor je eigen praktijk. We hebben de laatste tijd vaak bezoeken met andere gemeenten. Bij bijeenkomsten van de werkregio wissel je veel uit. <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wij wisselen veel kennis uit, maar dat is niet persé met de groep binnen LIFE IP. Je moet echt naar het gebied kijken. Apeldoorn lijkt dichtbij, maar is qua problematiek heel ver weg. Wij kunnen veel meer leren van Nijmegen. Maar stel Groningen doet iets interessants rond hitte, dan kan dat ook interessant zijn. Klimaatadaptatie is een beweging, het is dynamisch, daarom kan je kennisdoorwerking ook niet als strak plan inrichten. 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> Velerlei, denk aan bewoners, platforms, gemeenten, medeoverheden, de eigen organisatie, werkregio's, woningbouwcorporaties. <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> De wateroverlast (regenbui 2014) heeft gezorgd voor veel bewustzijn. Recente hitte en droogte zorgen daar ook weer voor. Dat is echt wel veranderd. Maar we zijn er nog zeker niet, sommige partijen zijn er nog helemaal niet mee bezig. Bedrijven willen bijvoorbeeld nog niet investeren. Bij overheden is het heel wisselend. Met woningbouwcorporaties worden steeds vaker afspraken gemaakt.
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> Er wordt nu in deze opstartfase nog niet veel kennis gedeeld in het tandwiel. In de aanvraag zijn wel fouten geslopen, dingen die onhandig zijn. Ik heb niet echt verwachtingen van LIFE IP kennisdeling, ik sta open voor wat er uitkomt, het biedt wel kansen voor informeel contact. <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> Klimaatadaptatie is domeinoverstijgend, het is aan LIFE IP om dingen bij elkaar te brengen. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bij het indienen zou LIFE IP veel kunnen betekenen voor ons. Het is nog steeds belangrijk, maar is ook iets anders komen te liggen door veel aandacht, budget en start van het project Koele Netwerk onder het huidige college. LIFE IP geeft wel een bepaalde status, PR, en onbewust leer je ook van elkaar. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> We kennen veel partijen, soms via werkregio's en via allerlei netwerken rond klimaatadaptatie. 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bij kleine gemeentes is het lastig omdat ze te weinig tijd hebben, klimaatadaptatie is dan vaak extra naast de gewone taken. Bij grote gemeentes is het lastig omdat alles in hokjes en vakjes is verdeeld, en er een grotere afstand is tussen beleid en beheer Bestuurlijke steun gaat goed.

Klimaatbestendig Súdwest-Fryslân – gesprek Anne van Scheltinga, gemeente Súdwest-Fryslân

Súdwest-Fryslân is de grootste gemeente van Nederland (in oppervlak), met 90.000 inwoners. Er wordt in de gemeente veel gedaan rond klimaatadaptatie en is er ook een Omgevingsprogramma Klimaatadaptatie vastgesteld. Specifiek voor LIFE IP ligt de focus op het ontwikkelen van businessmodellen voor klimaatadaptatie en deze niet alleen bedenken maar ook op demonstratielocaties inzetten.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gemeente is trekker, in samenwerking met Wetterskip, projectontwikkelaars, agrariërs, inwoners. <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het project moet nog vorm krijgen, het is pas net gestart Nadruk ligt op ontwikkeling businessmodellen. Bijvoorbeeld kleinschalige nieuwbouw op een klimaatbestendige manier in veenweidegebied, of voorkomen wateroverlast door berging in polder. De hoop is dat het omgevingsprogramma en het LIFE IP project elkaar gaan aanjagen <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> In toekomst kan je denken aan nieuwsbrief op website of symposium. 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Online meetings en mails binnen het tandwiel. Buiten LIFE IP is er veel uitwisseling met andere Friese overheden Kennisuitwisseling kan tegenwoordig goed online; dat is tijd efficiënt en heeft daarom de voorkeur boven fysiek. Toch is elkaar af en toe ontmoeten waardevol voor ‘o ja-momenten’. <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het is een combinatie van kennis delen en kennis opnemen, waarbij je moet voorkomen om t het wiel opnieuw uit te vinden. LIFE IP zou een boost kunnen zijn in kennisontwikkeling. Niet alleen leren over businessmodellen maar ook de zaken die daar tegenaan schuren. 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> Collega’s met vergelijkbare rol bij andere overheden Het kan ook interessant zijn voor andere gemeenten met een vergelijkbare problematiek, bijvoorbeeld Gouda rond veenweide. Eigen organisatie, waarbij LIFE IP niet alleen kennis maar ook draagvlak kan ontwikkelen bij gemeente en waterschap, ook bij bestuurders en bij projectleiders <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> Er is nu al wel aandacht voor, vooral rondom veenweideproblematiek in Nederland, en de bijdrage die gemeenten daarin (zouden moeten) doen
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> Op internet is veel informatie, maar dan is het moeilijk om het juiste te vinden, daarin zou Life IP iets kunnen betekenen. Het is aan LIFE IP om de lead te nemen voor kennisdeling; de schaal van een project is te klein om frequent iets te kunnen delen. Het organiseren van kennisdeling moet niet bureaucratisch worden <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> Halfjaarlijkse online meetings binnen het tandwiel De samenwerking zoals die nu is, is prima. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> Er is veel motivatie voor kennisontwikkeling, ook door de urgentie rond veenweideproblematiek, funderingsproblematiek en woningbouwopgave De aarde en ambitie van de wethouder maakt veel uit, vorige periode hadden we bijvoorbeeld een groene wethouder. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> Er is een gemeentelijk en een provinciaal overleg water, daar wordt veel uitgewisseld. 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> Grootste barrière om met klimaatadaptatie bezig te zijn is nu vaak geld/tijd, te veel bezig met de waan van de dag. Er is nog vaak de gedachte: “het is toch altijd goed geweest zoals we het doen.” Er is veel focus op tijdsplanning en budgetten Er worden veel moeilijke/ambtelijke woorden gebruikt in de wereld van klimaatadaptatie; het zou helpen als het taalgebruik wordt vereenvoudigd.

Klimaatbestendige regio Vallei en Veluwe – gesprek Marijke Jaarsma en Sandy Hofland (waterschap Vallei en Veluwe)

In de regio Vallei en Veluwe is een regionale samenwerking ontstaan rond klimaatadaptatie. Als samenwerkingsregio is de LIFE IP aanvraag gedaan, het waterschap is de ‘postbus’. Met de LIFE IP bijdrage worden de 14 projecten uit het uitvoeringsplan mede gefinancierd. Voorbeelden van de projecten zijn een verkenning naar regels voor klimaatadaptief bouwen, samenwerking met vakantieparken over klimaatadaptatie, en een visie voor de regio over 100 jaar vanuit water en bodem.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> Waterschap, 28 gemeenten, 2 provincies, Rijkswaterstaat, Vitens, GGD’s, Veiligheidsregio’s. <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> We hebben gezamenlijk een klimaateffectatlas en uitvoeringsplan gemaakt met daarin 14 projecten. De focus ligt op de 14 projecten, daar hebben we onze handen vol aan. Regionaal gericht op kennisontwikkeling, slogan: <i>“regionaal delen, lokaal doen”</i> Onze samenwerking is uniek. <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> Jaarlijkse klimaatop als netwerkevent Projectresultaten communiceren we in webinars, via de website of nieuwsbrieven. 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Een deel van de activiteiten richt zich op communicatie van de resultaten (website, webinars, nieuwsbrief) en een deel op het netwerk (klimaatop, cursussen). <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> De samenwerking tussen de manifestpartners is heel goed, het voelt als collega’s. Als tandwielcollega’s zijn we één keer bij elkaar geweest. We delen één element van het vraagstuk (hoe organiseer je de samenwerking) maar wat je er verder kan ‘halen’ is beperkt. Een grote oploop is alleen waardevol als er ook echt iets nieuws, uitdagends is. 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> De manifestpartners zijn zowel betrokken bij de projecten als dat zij ervan leren; zij zijn zenders en ontvangers/gebruikers. Met name professionals/collega’s van andere overheden. We hebben ook geprobeerd inwoners te bereiken, maar dat is lokale uitwerking en niet zozeer voor de regio. <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> We krijgen vaak signalen dat de kennis echt wordt opgepakt, bijvoorbeeld vragen van gemeenten na een webinar. We monitoren niet hoe de kennis doorwerkt in de lokale uitwerking
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> Door de bijdrage van LIFE IP kunnen we als regio meer doen. Huidige intensiteit met af en toe bijeenkomsten met het tandwiel is goed zo. Doe alleen dingen waarin je als LIFE IP toegevoegde waarde hebt. Onze deelname in LIFE IP stopt eind 2023 of uiterlijk begin 2024. <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> Binnen het tandwiel hebben we elkaar ontmoet. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> In de regio is bestuurlijk lef om echt samen te werken rond klimaatadaptatie. De bestuurscultuur is informeel en gericht op samenwerking. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> Rond klimaatadaptatie zijn er al heel veel netwerken en wordt er al heel veel georganiseerd. Het is een levend netwerk, iedereen kent elkaar en weet elkaar te vinden. 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> Als regio zijn wij koplopers, vooral qua samenwerking, maar ook elders gebeurt er steeds meer. Veel ambtenaren ‘trekken rond’ bij de organisaties van de manifestpartners, en nemen zo hun kennis en netwerk mee. Sommigen zijn bezig met klimaatadaptatie, anderen niet, dat ligt echt aan de persoon.

Gouda stevige stad – Marie-Louise Heuer (hoogheemraadschap van Rijnland) en Jan-Joris van Kempen (zelfstandige/gemeente Gouda)

De samenwerking rond het issue van de slappe bodem in Gouda is de afgelopen jaren opgeschaald. Er is een coalitie stevige steden en een stichting kenniscentrum bodemdaling. In het kader van LIFE IP zijn deze lopende initiatieven ingebracht met een focus op het verder stimuleren van samenwerking en kennisdeling, waaronder het voortzetten van de coalitie stevige steden en het operationaliseren van het loket voor inwoners bij het kenniscentrum. Daarnaast is monitoring opgenomen; dat gaat dan specifiek om het monitoren van de effecten van peilverlaging in Gouda.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gemeente Gouda en hoogheemraadschap Rijnland, maar breder de hele coalitie stevige steden (overheden, bedrijven, kennisinstellingen, belangenorganisaties) <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> De coalitie stevige steden is helemaal gericht op het delen van kennis. We willen dit verder ontwikkelen en de kennis verder verspreiden. <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> Fysieke kenniscentrum voor bewustwording, ontmoeting en kennis delen. Er wordt nu vooral kennis gedeeld via websites, folders, presentaties, congressen. Er is in het kader van een regiodeal een toolbox 'bodemdaling in steden' ontwikkeld. 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> In de coalitie, het kenniscentrum en het fysieke kenniscentrum staat kennis delen helemaal centraal Het tandwiel is een aantal keer bij elkaar geweest, dan kan je wel dingen van elkaar leren. De vorige projectleider lobbyde bij alle partijen en deelde zo veel kennis en een groot netwerk. <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> We delen in het tandwiel de vraag of je zo'n samenwerking als gemeente of als stichting organiseert Het werken aan een integrale benadering (naam tandwiel) krijgt nog minder aandacht, daar zit mogelijk ook een link met projecten uit andere tandwielen. 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> Overheden als mede-probleemeigenaren, maar ook bewoners, bedrijven, boeren, adviesbureaus, onderwijs. Het is dus heel breed. <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> Het is belangrijk om de resultaten van de kennisdeling ook zichtbaar te maken, dat gaat niet vanzelf. Je kan 'wegzakkende steden' niet repliceren. Maar de kennis die je opdoet helpt wel om het onderwerp te agenderen en kennis te ontwikkelen.
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> De opzet van LIFE IP is vooral een paraplu voor zelfstandige projecten, het zijn "<i>complementary actions of good practices</i>" Er zijn wel mogelijkheden voor LIFE IP kennis delen, zoals een digitale samenwerkingsruimte, maar dat wordt niet actief gebruikt. <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> De contacten binnen LIFE IP zijn goed, maar iedereen is wel solistisch met zijn eigen project bezig. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het vraagstuk van de slappe bodem is heel actueel, juist ook in het stedelijk gebied. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> We kennen elkaar in het tandwiel, maar het is niet zo dat we elkaar vanzelf bellen om vragen te stellen of kennis te delen. De coalitie stevige steden is heel breed en met goede samenwerking, dat is wel bijzonder. 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> Breder verspreiden van kennis gaat niet vanzelf. Er komen eigenlijk alleen bezwaren van mensen die niet bekend zijn met het werken in een coalitie.

Gezondheid in Klimaatadaptatiebeleid – gesprek Moniek Zuurbier, GGD Gelderland Midden

Het project omvat het opstellen van een handreiking die zich richt op het verankeren van gezondheid in klimaatadaptatiebeleid bij gemeenten en advisering daarover door GGD'en. Daarbij wordt voor de eerste versie van de handreiking gekeken naar de thema's hitte, UV en infectieziekten.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> • GGD'en, in samenwerking met gemeenten, (waterschappen), RIVM <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gezondheid integreren in klimaatadaptatiebeleid. • Allereerst voor de thema's hitte, UV en infectieziekten. <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er is een handreiking gemaakt, gericht op inhoud (wat) en proces (met wie) • Workshops, conferenties, presentaties 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Delen gebeurt nu tijdens events of congressen, zoals tussen GGD'en onderling via Milieu en Gezondheid; gewenst is om ook gebruik te maken van bestaande congressen zoals van het Deltaprogramma of de NAS • Voor de handreiking is informatie verzameld via 42 interviews <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Handreiking met verschillende versies, waarin je nieuwe inzichten probeert mee te nemen. • LIFE IP biedt netwerk voor gemeenten, en via hen mogelijk hun regio gemeenten 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nadruk ligt op GGD'en (meerdere regio's en verschillende afdelingen binnen GGD'en) en gemeenten. • Het doel is om indirect, via GGD'en en gemeenten, ook andere partijen te bereiken zoals woningbouwcorporaties, provincies en recreatie-ondernemers. <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het is wisselend, sommige GGD'en zijn nauw betrokken bij het lokaal hitteplan en ook adviesbureaus zijn er mee bezig. • Voor hitte is meer aandacht dan voor UV en infectieziekten.
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LIFE IP en het project zijn pas net (zomer 2022) gestart • Er is veel uitwisseling op kennis tussen GGD'en en RIVM • LIFE IP helpt voor netwerk. Nu vooral binnen tandwiel. <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De samenwerking is goed, nu nog vooral binnen tandwiel, liever ook uitbreiden naar gemeenten en hun netwerken. • De beschikbare tijd is beperkt, dus maximaal 2x per jaar, anders weegt het niet op tegen de tijdsinvestering. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klimaatadaptatie gaat op veel plekken vooral over water en over het fysieke domein. Dat is anders dan dit, waarbij het gaat om gezondheid (soms water maar ook hitte, zon, gedrag) en het gaat zowel om fysiek als sociaal • Voor UV is echt nog te weinig aandacht. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er zijn al veel netwerken, zowel tussen GGD'en onderling als rond klimaatadaptatie • Mogelijk kan er nog meer met gemeenten/VNG of IPO/provincies of Deltaprogramma. 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Barrières om met deze thema's aan de slag te gaan zijn vooral onbekendheid (van gezondheidseffecten door klimaatverandering en wat daaraan te doen is), geld, tijd, prioriteit. • Daarbij wordt infomeren/aansporen op gedrag in relatie tot hitte en UV al snel gezien als betutteling. • Recent was (logischerwijs) bij de GGD'en heel weinig ruimte voor dit thema door corona. Door de grootte van de GGD-regio's (per GGD zo'n 15 tot 20 gemeenten) is er weinig capaciteit per gemeente beschikbaar.

Lokaal Hitteplan Gemeente/GGD Rotterdam – gesprek Esther Wienese en Josine van den Bogaard

Het Rotterdams Hitteplan is een initiatief van de GGD Rotterdam Rijnmond in samenwerking met de gemeente Rotterdam (Weerwoord). De focus ligt op het ontwikkelen van een lokaal hitteplan en de benodigde samenwerking hiervoor tussen de publieke gezondheid en partners die met kwetsbare groepen werken. Het lokaal hitteplan is een van de elementen in de pilot “Menukaart Hitte” van het ministerie van BZK, waaraan Rotterdam als een van de 10 geselecteerde gemeenten meedoet.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> • GGD Rotterdam-Rijnmond, Rotterdams Weerwoord <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelen van een lokaal hitteplan: hoe kun je kwetsbaren informeren (“niet betuttelen”), welke partijen spelen hierin een rol, hoe kun je die bereiken? • Informatie voor kwetsbaren zelf moet inclusief zijn. <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hitteplan moet een soort ‘noodknop’ zijn die kan worden ingedrukt en elke organisatie weet wat te doen • Netwerken, presentaties, fysieke en online sessies, richtlijnen, beleid. • Inspiratie uit Handreiking Lokaal Hitteplan en voorbeeldhitteplannen andere gemeenten 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Presentaties/fysieke sessies met Rotterdams Hittenetwerk (zorg, welzijn, woningcorporaties e.a.); advies en ondersteuning regiogemeenten (die daarvoor betalen) over het opstellen van een lokaal hitteplan • Delen van voorbeeld-hitteplannen met regiogemeenten • Kennisuitwisseling met GGD’ en onderling en met andere gemeenten en deskundigen via o.a. de Community of Practice Hitte van Klimaatverbond Nederland. <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het is een combinatie van kennis delen en opnemen, en dat verschilt per activiteit: het Rotterdams Hittenetwerk en de CoP Hitte zijn vooral gericht op praktijkkennis opdoen; het contact met regiogemeenten is vooral gericht op het delen van in Rotterdam opgedane kennis en ervaring. 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het Rotterdams Hitteplan richt zich allereerst op (zelf)zorg voor kwetsbare zelfstandig wonende ouderen; zij worden bereikt via mantelzorgers, zorginstellingen, welzijnsorganisaties, woningbouwcorporaties, kerkgemeenschappen, etc. • Verspreiding (kennis/ervaring over) lokaal hitteplan naar regiogemeenten GGD Rotterdam-Rijnmond, provincie, GGD’ en, LIFE IP en in het Europese samenwerkingsprogramma HOPE • Ontvangers en gebruikers kunnen dus andere partijen zijn. • Op dit moment via de reguliere overleggen contact met andere partners binnen LIFE IP – gaat nog weinig over hitte, wel over samenwerken met bewoners/gebruikers. <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enkele regiogemeenten zijn al bezig met opstellen van een lokaal hitteplan
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LIFE IP zou overlap met gewenste producten van de partners in beeld kunnen brengen, zoals informatiemateriaal, om kosten te besparen. • LIFE IP zou moeten kijken wat landelijk teruggekoppeld kan worden, zoals de agendering van hitte in Den Haag (bijvoorbeeld eisen voor hittewering in Seniorenlabel) <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er is vooral contact binnen het tandwiel bewustzijn waarbij de overlap zit in gedeelde uitdagingen. Meer uitwisseling met partners op gebied van hitte en gezondheid is interessant. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Over het algemeen is er in ‘klimaatland’ nog (te) weinig aandacht en capaciteit voor hitte <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er zijn verschillende netwerken waarin het Rotterdams Hitteplan deelneemt. • De Community of Practice Hitte (onderdeel van het Klimaatverbond) heeft een tweewekelijks overleg • Vorig jaar is het Rotterdams Hittenetwerk opgezet • Naast LIFE IP actief in het EU project HOPE over hitte en ouderenzorg ism Hogeschool (opleiding) 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Regiogemeenten moeten zelf het initiatief nemen, “er rijp voor zijn” • Op dit moment krijgt hitte nog weinig aandacht landelijk, het zou meer geagendeerd moeten worden bij en vanuit het Rijk, bijvoorbeeld door VWS vaker te betrekken bij interdepartementale aanpak. • Veel kennis is theoretisch, er is nu “praktijkkennis” nodig: ouderen en andere kwetsbaren lopen tegen hele praktische dingen aan, zoals leesbaarheid en mobiliteit.

Actieprogramma's Klimaatadaptatie Natuur en Landbouw – gesprek Sabine Pronk en Djoerd Ameschoot (LNV)

Binnen LNV is er een DG-overstijgend team klimaatadaptatie landbouw en natuur, en zijn er een Actieprogramma klimaatadaptatie landbouw en Actielijnen klimaatadaptatie natuur. Bij de laatste is de rol van LNV meer kaderstellend omdat het natuurbeleid gedecentraliseerd is. De actieprogramma's zijn gestart vanuit de NAS en de beleidsambities van LNV. Drie acties zijn voor acceleratie binnen LIFE IP ondergebracht: kennisagenda, regionale aanpak en toenadering financiële instellingen.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> LNV in samenwerking met partners o.a. financiële instellingen, provincies, KIA. <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> Programmatisch kennisontwikkeling via het KIA Samenwerking met financiële instellingen is echt nieuw. We leren elkaar kennen en delen kennis. Regionale aanpak in overleg met provincies <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> Veel opbrengsten zijn geen direct product maar meer een meerjarige ontwikkeling. Kennisbrochure, publicaties van onderzoeken, bijeenkomsten Aan de taal en toepasbaarheid moeten we meer aandacht besteden als we kennis delen met agrariërs en terreinbeheerders. 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Als tandwiel hebben we 1x per kwartaal een online meeting. Dit contact ging tot nu toe vooral over het regelwerk rond LIFE IP. We nemen ook deel in een werkgroep van De Nederlandse Bank. <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> Voor de regionale aanpak kijken we naar de behoefte vanuit provincies en dan wat wij vanuit onze verantwoordelijkheid kunnen betekenen. Het tandwiel is relevant, maar net zo goed partners en projecten uit andere tandwielen. Bij bijeenkomsten deel je kennis, maar je neemt de kennis van daar ook weer mee naar je eigen project. 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> Laag 1 is het Rijk, waar je kennis deelt om beleid beter te formuleren. Laag 2 zijn de provincies, waarvoor je specifieke kennis over hun regio of natuurtype biedt Laag 3 zijn terreinbeheerders en boeren waarmee je good practices deelt. Bij de eerste twee lagen gaat het om beleidskennis, bij de laatste om 'boeren'-kennis. <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> Iedereen is zich bewust van de urgentie van klimaatadaptatie in de landbouw. Bij natuur is het complexer. Klimaatadaptatie met natuur heeft goede voorbeelden maar wordt nog niet grootschalig toegepast. Klimaatrobuuste natuur is heel complex, daar is te weinig kennis over.
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het tandwiel vormt een 'kennisbakje' en is een plek waar je dingen kan laten landen. Dat is nu nog niet zo, maar dat zou wel het streven zijn. Uit het veld horen we vaak dat kennis niet goed te vinden is. <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> Veel LIFE IP projecten zijn nog aan het opstarten en iedereen is druk. Het zou waardevol zijn om synergie te bereiken en dubbelingen te voorkomen. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> Hagelschade (2017) en droogte (2018) hebben geleid tot meer urgentie. Sinds de eerste aanvraag (2018) zijn we wel ingehaald door de ontwikkelingen, maar LIFE IP bijt de andere ontwikkelingen niet. Door stikstof/NPLG is het wel ingewikkelder om te werken aan de regionale aanpak, maar het kan ook versnellend werken. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> De netwerken zijn tot nu toe vooral binnen het Rijk, nog minder met provincies, terreinbeheerders en boeren. 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het wordt steeds normaler in beleid om klimaatadaptatie mee te nemen, ook in bijvoorbeeld het NPLG. Bij natuur is er te weinig kennis en ook wel naïviteit dat wat we doen voldoende is. De neiging is nog groot problemen tussen verschillende sectoren af te schuiven.

Lokale klimaatinformatie – Janette Bessembinder

Binnen het project Lokale klimaatinformatie wil KNMI informatie uit klimaatscenario's beschikbaar en toegankelijk maken voor organisaties en inwoners door deze te vertalen naar een lokale schaal en toegankelijk te maken via een web-interface en basispresentatie/factsheet. Aangezien KNMI beperkte capaciteit heeft, worden in dit project de basistools voor regionale doorvertalingen gemaakt – obv informatie uit de web-interface kunnen de organisaties dan zelf de vertaling maken.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> • KNMI <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vertalen van klimaatscenario's naar lokale schaal • Nadruk op toegankelijk/inzichtelijk maken van informatie, ook tav onzekerheid • Ook ruimte voor uploaden eigen opgetreden extremen op lokale schaal en de gevolgen daarvan. <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een web-interface voor lokale klimaatinformatie • Een format voor basispresentaties/factsheets • Voor gemeenten en waterschappen willen we graag workshops houden zodat zij weten hoe ze lokale informatie kunnen gebruiken 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Via een nieuwsbrief deelt KNMI informatie met anderen. • Dit gaat ook via overleggen/netwerken, zoals in overleggen met het ministerie, via de NAS en Overleg Standaarden Klimaatadaptatie (OSKA) • KNMI heeft ook contacten met vergelijkbare internationale kennisorganisaties, maar dat is niet echt gericht op lokale klimaatinformatie; die hebben soms hun eigen projecten op dit gebied, en die zijn vaak net anders. <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ik hoop dat kennisuitwisseling wederzijds is: wij brengen informatie. Andere partners zijn interessante organisaties voor ons, potentiële "klanten". 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In principe is de web-interface bedoeld voor gemeenten, waterschappen en andere lokale organisaties – zij zijn dus de ontvangers • Inwoners zijn de uiteindelijke eindgebruikers • Het project is vooral op Nederlands grondgebied gericht. Andere landen hebben soms hun eigen projecten over lokale klimaatinformatie. <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor vier partijen (Vallei en Veluwe, Metropoolregio Amsterdam en 2 anderen) is inmiddels een regionale vertaling van de KNMI klimaatscenario's gemaakt, maar deze zijn geen onderdeel van het project Lokale Klimaatinformatie – ze dienen als inspiratie.
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LIFE IP biedt een netwerk, contact met partners • Partners zelf zijn vaak belangrijke "schakels" in andere netwerken. • LIFE IP kan een rol spelen in het verzamelen van feedback en ophalen wat (gedeelde) behoeftes en barrières zijn voor kennisdeling. <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De samenwerking zoals die nu is, is ok. Contact met partijen in andere tandwielen is interessant, maar frequentie 2x/jaar is voldoende. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organisaties moeten met stresstesten aan de slag, hierdoor is er wel aandacht voor klimaatinformatie, de mate verschilt. • Lokale Klimaatinformatie kan helpen om klimaatverandering meer te laten leven voor inwoners; dit kan ook interessant zijn voor organisaties. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De partners in LIFE IP zijn vaak ook belangrijke mensen/schakels in andere (klimaatadaptatie)netwerken 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De workshop en handleiding voor de lokale doorvertalingen zullen in principe vrij beschikbaar zijn, echter lokale overheden moeten er dan ook mee aan de slag. Zij zijn zich nog niet altijd zo bewust van de rol die onzekerheid speelt in klimaatscenario's – en daarmee bijvoorbeeld de toegevoegde waarde van Lokale Klimaatinformatie t.o.v. de KlimaatEffectAtlas die gebaseerd is op enkele van de KNMI-klimaatscenario's en voor de langjarige gemiddelden

KAKATOE toekomstbestendige ecologie van grote wateren – Joost Backx (RWS)

Binnen RWS wordt veel kennis ontwikkeld op het gebied van ecologische waterkwaliteit en natuur in grote wateren als onderdeel van verschillende programma's (Kaderrichtlijn Water (KRW), Kaderrichtlijn marien (KRM), Natura 2000, en de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW)). KAKATOE richt zich specifiek op de effecten van klimaatverandering op het ecologisch functioneren van de grote wateren, waarbij de samenwerking tussen deze nationale programma's samenkomt.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> • KAKATOE wordt getrokken door Rijkswaterstaat, in samenwerking met andere kennisorganisaties (bijv. Deltares, Wageningen, Waddenacademie) <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De effecten van klimaatverandering op grote wateren. Het opstellen van representatieve indicatoren is hiervoor een eerste stap. • Early Warning Systeem • Maatregelen/acties voor mitigaties of adaptatie <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kompas met inzicht in effecten en op welke termijn die spelen • Actietabel met mogelijke maatregelen • Een Community of Practice (CoP) om kennis te verzamelen en in beeld brengen waar kennis mist. • De resultaten hiervan delen we via rapporten, presentaties en symposia 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De CoP die onderdeel is van het KAKATOE project vormt een belangrijke activiteit in het verzamelen van beschikbare kennis en in het bepalen waarop nog kennis ontbreekt. De eerste bijeenkomst zijn we nu aan het plannen. • RWS is ook actief in veel andere (Europese) netwerken en programma's, zoals het MERLIN Horizon 2020 project en LIFE IP Deltanatuur. <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De CoP is echt gericht op kennisdeling en coördinatie van kennisontwikkeling: we brengen deskundigen bijeen om kennis te verzamelen en ook te kunnen sturen om kennisontwikkeling: waar ontbreekt nog kennis? • Ook binnen andere (internationale) netwerken wordt veel kennis gedeeld met elkaar. 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Andere afdelingen binnen RWS zijn belangrijke ontvangers van onze kennis. Uiteindelijk wil je dat zij met dezelfde indicatoren werken. • Dit geldt ook voor andere partijen in de CoP (kennisorganisaties, maar ook belanghebbenden zoals NGOs). • Uiteindelijk moet opgedane kennis terecht komen bij ministeries zoals I&W en LNV, en landelijke organisaties zoals RIVM, maar ook bij beheerders. • Een andere ontvanger zou Brussel kunnen zijn, omdat op basis van de kennis die wij ontwikkelen, bijvoorbeeld Europese doelen zouden kunnen worden bijgesteld. <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organisaties zoals Deltares, Universiteit Wageningen, WNF en de Waddenacademie zijn ook met dit thema bezig.
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Digitaal kan informatie gedeeld worden. • Landelijke bijeenkomsten van LIFE IP bieden een netwerk en helpen om raakvlakken te ontdekken. <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er zijn reguliere tandwielbijeenkomsten, maar kennisuitwisseling binnen LIFE IP is nog beperkt • Het contact voelt nu soms nog kunstmatig. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er is veel motivatie voor kennisontwikkeling; bij kennisorganisaties, maar ook bij ministeries. • Deze kennis kan ook helpen om bijvoorbeeld Europese doelen bij te stellen als blijkt dat ze door klimaatverandering niet haalbaar zijn. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deskundigen zien elkaar in diverse netwerken 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Initieel was er geen budget om met dit thema aan de slag te gaan, maar wel een grote vraag. Door LIFE IP is dit nu mogelijk. • Er gebeurt heel veel op het gebied van klimaatadaptatie. Dat maakt het voor ministeries lastig om te bepalen wat echt belangrijk is om aan te pakken. LIFE IP kan daarin een rol spelen.

Netwerk Water & Klimaat – gesprek met Malou Almeloo en Ingeborg Verspuij

Het netwerk Water & Klimaat is een samenwerking tussen overheden in (de DPRA werkregio) Utrecht Zuidwest, en heeft als doel de regio waterrobuust en klimaatbestendig maken. De LIFE IP deelprojecten (4 pilots in uiteenlopende gebieden, waarvan er op dit moment 2 al lopen) vallen onder dit netwerk.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> HDSR is penvoerder van het LIFE IP project namens het netwerk Water & Klimaat Het netwerk kent officieel 17 partners (provincie, gemeenten, waterschap en veiligheidsregio). In het informele netwerk zitten ook andere organisaties uit het gebied. <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> Klimaatrobuust maken van de (pilot)gebieden Vergroten van bewustwording en handelingsbereidheid (als middel voor klimaatrobuustheid) Ontwikkelen, benutten en verspreiden van kennis en ervaringen op dit gebied <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> De RAS is een van de producten van het netwerk Er is een communicatie- & participatiestrategie per pilot. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van bewonersprofielen Presentaties met lessen en hindernissen 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het netwerk bestaat al 5-10 jaar, er vindt veel kennisdeling plaats in diverse (thema)bijeenkomsten op diverse niveaus (ambtenaren, stakeholders, wethouders). Er zijn verschillende werkgroepjes binnen het netwerk Er worden fysieke excursies binnen het netwerk georganiseerd. Binnen het tandwiel van LIFE-IP zijn inmiddels ook fysieke bijeenkomsten geweest <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> Binnen het tandwiel bewustwording kunnen we veel van elkaar leren over gedeelde uitdagingen: er is veel overlap. 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> Binnen het eigen netwerk (vooral gemeenten) Binnen LIFE IP Betrokken professionals, maar ook corporaties, inwoners, bedrijven <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> Gemeenten zijn nieuwsgierig Nog niet allemaal in de zelfde mate bezig met bewustwording/handelingsbereidheid, maar klimaatadaptatie leeft wel heel erg
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> Er is met name contact binnen het tandwiel Voorbeelden en live bijeenkomsten binnen LIFE IP zijn erg inspirerend. Kennis is vaak versnipperd: moeilijk om te vinden. <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> Positief over de samenwerking Frequentie is goed, het moet behapbaar blijven 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gemeenten ervaren problemen met hitte en wateroverlast: ze willen daar graag iets mee. Veel groene besturen: die willen graag met klimaatadaptatie aan de slag. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> Naast LIFE IP zijn er ook vergelijkbare netwerken/andere werkregio's waar we van kunnen leren en contact mee hebben. 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> Veel aandacht voor klimaatadaptatie in de regio, veel groene colleges Bij kleine gemeenten is er minder inzet op klimaatadaptatie: vaak te weinig capaciteit.

Wijkklimaatmonitoring Groningen – gesprek met Martijn Schuit en Jacky van Geffen

Het Project Wijkmonitor moet bewoners informeren over de effecten van klimaatverandering; ze bewust maken en de actiebereidheid vergroten. Het project richt zich op 3 wijken in de Gemeente Groningen. Stap 1 is het ontwikkelen van de monitor, stap 2 het uitwerken van een communicatie- en participatietraject.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het project is van de gemeente, gericht op inwoners • Samenwerking is met gemeentelijke diensten, gebiedsteams, klimaatambassadeurs, eventueel corporaties, ondernemers en scholen. <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vernieuwend zijn de wijkgerichte aanpak, “denken vanuit de inwoners” en gebruik van leefstijlprofielen • Er zijn 2 projecten: (1) de klimaatmonitor om inwoners te informeren; (2) de communicatie- en participatiestrategie in de drie wijken voor urgentiebesef en actiebereidheid <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er is een handleiding/stappenplan gemaakt voor het opstellen van de communicatie-/participatiestrategie (als LIFE IP deliverable) 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er zijn een aantal bezoeken geweest binnen het tandwiel. • Deelname in een aantal netwerken en communities • Binnen de werkregio van de RAS is er wel wat contact, maar wij zijn voorlopers op dit gebied. Het is vooral kennis delen, niet zozeer opnemen. <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Binnen het tandwiel kunnen we van elkaar leren. • Het helpt om anderen te spreken, vooral gemeenten, die worstelen met dezelfde dingen. De reflectie en vrije gesprek dat plaatsvindt helpt om ook los te lopen van de politieke dimensie 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vooral andere gemeenten/steden en lokale overheden; die worstelen allemaal met dezelfde uitdaging: participatie. • Europese partners zou ook interessant zijn, maar dat speelt nu helemaal niet. Er is wel een eigen “lijn” met Brussel, via Horizon2020, maar dat is ook niet zo intensief. <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Met name een aantal grote steden (Rotterdam, Waternet/Amsterdam, Arnhem) zijn ook bezig met een wijkgerichte benadering. • In een gesprek met Waternet bleek dat zij “hetzelfde project draaien” – er is dan genoeg overlap in uitdagingen
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er is regelmatig contact binnen het tandwiel. • De samenwerkingsruimte is handig, maar soms is het een uitdaging het juiste format te vinden <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De intensiteit zoals het nu is, is oke. • Fysiek ontmoeten helpt om elkaar op bepaalde onderwerpen makkelijker te vinden. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Participatie is een groot en lastig onderwerp, alle gemeenten worstelen daarmee. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er zijn verschillende netwerken gericht op adaptatie, zoals KANS, LIFE IP, community of practice Hitte • En binnen de werkregio van de RAS (maar dat is beperkt). 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij regiogemeenten (die onder de RAS vallen) is er te weinig capaciteit en geld, die zijn hier niet mee bezig. • De nadruk ligt daar op mitigatie ipv adaptatie. • “onze functie is uniek als je kijkt in de regio” • Capaciteit is een ding: het gaat allemaal niet vanzelf, capaciteit is beperkt.

Stadspark Apeldoorn – Carla Fransen en Diederik Anema

Het project Stadspark Apeldoorn richt zich op het in oude stijl herstellen en klimaatadaptief inrichten van de binnenstad. Aanleiding is de nieuwe mobiliteitsvisie voor Apeldoorn (2021) waarin de “auto te gast” is, en ruimte vrijkomt voor groen en water. De deelprojecten die vallen onder het Stadspark Apeldoorn maken onderdeel uit van LIFE IP Klimaatadaptatie. Participatie, het samen ontwikkelen met inwoners en bedrijven, speelt een belangrijke rol in het project.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gemeente Apeldoorn <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> Inwoners en bedrijven spelen een belangrijke rol in het project: uitgangspunt is om samen met hen tot een groen-blauw ontwerp te komen. <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kennis van inwoners & bedrijven wordt opgehaald via het platform openstad, een kas (fysiek), enquêtes (langs de deur), en workshops om zo samen tot een ontwerp te komen. In welke vorm kennis en ervaringen hierover gedeeld kunnen worden is nog niet duidelijk. 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kennis over klimaatadaptatie wordt ook in andere netwerken gedeeld, zoals KANS en GNK. Kennis en ervaringen over het stadspark zijn nog niet gedeeld binnen LIFE IP (anders dan via de voortgangsrapportages) – het is wel de bedoeling om dit te doen bij een van de volgende tandwielbezoeken (een bezoek aan Apeldoorn). <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> Binnen het tandwiel kan je van elkaar leren. Wij hebben stimuleringsregelingen en groeninitiatieven; Groningen doet bijvoorbeeld weer andere dingen gericht op inwoners. 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> Andere gemeenten zouden interessante ontvangers kunnen zijn. <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> Op dit moment is er nog weinig gedeeld over specifieke kennis en ervaringen binnen het Stadspark, maar binnen het tandwiel zal dit nog gebeuren (LIFE IP), en wellicht nog in andere netwerken.
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> LIFE IP helpt ons om kennis te delen binnen het tandwiel: er zijn veldbezoeken geweest. Binnen LIFE IP is er veel ruimte om best practices te delen, binnen andere netwerken is dat minder. Er is een online omgeving om kennis te delen, hier hebben we nog niet zoveel mee gedaan. Het zou interessant zijn om kennis uit LIFE IP te delen binnen de eigen organisatie. <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> De samenwerking is goed, maar met partners uit andere tandwielen is (nog) weinig uitwisseling. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> Apeldoorn is de stad van de parken, dat maakt mensen gevoelig voor dit soort projecten over groen. Tegelijkertijd is er soms ook wel weerstand, vooral tegen het weren van auto’s, zoals van ouderen, bedrijven of mindervaliden-groepen die veel belang hechten aan de auto. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> Binnen LIFE IP is veel ruimte om best-practices te delen. Dit helpt om klimaatadaptatie te versnellen. 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> De stadspark aanpak is groots en dat is vrij uniek; of in andere steden ook zo’n groot project zou kunnen plaatsvinden, weet ik niet. Dat hangt van de stad af, of het leeft. Om inwoners te bereiken is het belangrijk om de juiste woorden te kiezen, zoals hitte, droogte en wateroverlast (in plaats van klimaatadaptatie). Het is belangrijk dat ze het snappen.

Climate Campus – klimaatbestendige IJssel-Vechtdelta – Renate Postma en Winny Pijl (gemeente Zwolle)

Met Climate Campus is een ecosysteem rond de klimaatbestendige IJssel-Vechtdelta ontstaan. Door de regiodeal en LIFE IP kan er met dit ecosysteem een sprong voorwaarts worden gemaakt, onder andere door netwerkversterking, concreet aan de slag te gaan met goede voorbeelden en projecten, en kennisontwikkeling. Dit werd eerste gedaan vanuit een stichting, maar omdat fondsen vaak niet toegankelijk waren is deze nu slapend en wordt LIFE IP opgepakt vanuit gemeente Zwolle.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gemeente Zwolle als onderdeel van het ecosysteem Climate Campus. <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ecosysteem en netwerkversterking. Goede voorbeelden ontwikkelen en delen. Er is regelmatig discussie over de rol van de overheid en de governance vorm (stichting), daar is veel van geleerd. Digitalisering voor klimaatadaptatie. <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> We organiseren veel netwerkbijeenkomsten, maar dit werkt alleen als het ook concreet wordt. Recent ontstond het idee van een fysieke Delta-experience in het Innovation District (Zwolle). Gastcolleges bij HBO en WO. 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Als Climate Campus hebben we allerlei plekken waar we over klimaatadaptatie vertellen. In LIFE IP staan we aan de lat voor een landelijke netwerkdag, mogelijk dat we dat volgend jaar gaan doen. <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> Er is een krachtig bottom-up netwerk, dat we nu verder gaan versterken. We werken ook samen met Rivus waar de DPRA-werkregio is ondergebracht, we kunnen elkaar versterken. De projecten in het tandwiel zijn heel verschillend, maar tijdens de bijeenkomsten leer je veel, zowel over dingen die je ook kunt doen of die juist niet bij Zwolle passen. 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> Primair overheden en andere samenwerkingsverbanden. Uiteindelijk wil je in de samenleving een beweging creëren en draagvlak ontwikkelen. Dat is deel van het ecosysteem en daarom verkennen we ook en Delta-experience. <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> Zowel in onze eigen organisatie als bij de andere overheden moeten we regelmatig overtuigen om voldoende prioriteit te krijgen voor Climate Campus.
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> Binnen LIFE IP zijn er tandwielen en wij hebben zelf een kennisagenda, beiden helpen om scherp te zijn op je kennisontwikkeling. Een website kan je gebruiken als ‘bibliotheek’ LIFE IP kan iets betekenen in het ophalen en uitwisselen van lessen, waarbij lessen op het juiste abstractieniveau moeten komen om relevant te zijn. <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> De bijeenkomsten met het tandwiel waren goed. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> De financiële bijdrage van LIFE IP was echt nodig voor een volgende stap met Climate Campus. De afgesproken deliverables helpen om aan de slag te gaan in plaats van te blijven praten. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wij proberen een volgende sprong te maken in het ecosysteem en de integrale benadering. Die beweging begint te ontstaan, maar het is ook lastig omdat er nog niet genoeg eigenaarschap is op de verbinding. 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> Binnen klimaatadaptatie ligt de focus vaak bij fysieke aspecten vanuit eigen programma’s (presterende overheid) en deze sectoraal sober en doelmatig aanvliegen Bij de overheden word je vooral afgerekend vanuit de presterende overheid, maar wij werken vanuit de samenwerkende en faciliterende overheid, dat is echt heel lastig. Klimaatadaptatie vanuit samenwerkende / faciliterende overheid heeft tijd nodig; je plant een zaadje en pas later ontstaat een momentum om het in te koppen, dat wordt niet gezien. Mensen voelen zich vooral verbonden met hun eigen vak, onze integrale aanpak is dan buiten de comfortzone.

Klimaatrobuuste beeklandschappen – Marlie van Santvoort (waterschap Aa en Maas)

Regio Noordoost-Brabant is een samenwerkingsverband van 11 gemeenten en 2 waterschappen. Klimaatadaptatie is één van de onderwerpen binnen de regio en daarvan is één spoor ingebracht in het kader van LIFE IP, namelijk de workshops. Deze workshops worden georganiseerd bij de gemeenten en zijn bedoeld om de bewustwording te vergroten van ondergrond en landschap (beeklandschap). Hiervoor worden veel werkvormen gecombineerd, waaronder augmented reality, kaarten en legoblokjes.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> Waterschap Aa en Maas vanuit regio Noordoost-Brabant. <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> Workshop met ambtenaren vanuit verschillende dossiers. Met verschillende werkvormen wordt verkend wat op welke plek zou kunnen vanuit landschap en ondergrond. De werkvormen zorgen dat je iets gaat doen en ervaren, dat leidt tot bewustwording <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> Opschrijven en verspreiden werkt niet, het werkt alleen als je samen iets doet en ervaart. Het moet ook leuk zijn, zoals het werken met legoblokjes of een Bossche bol erbij. 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Via de workshops wisselen we kennis uit en werken we aan bewustwording. <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> Instrumenten vanuit ruimtelijke adaptatie pas ik toe in de workshops, en bij de werkregio's vertel ik weer over de workshops. Over het tandwiel ben ik tot nu toe niet onverdeeld positief. Het wel of niet oprichten van een stichting was interessant, maar verder blijft er weinig van hangen. Het kost tijd en is vooral veel praten. 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ambtenaren van de 11 gemeenten in Noordoost-Brabant Mogelijk ook bestuurders van de gemeenten Collega's binnen het waterschap Ambtenaren van de ministeries zou ik ook wel mee willen nemen, maar bijvoorbeeld ook Hugo de Jonge. <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> Na een workshop gaan mensen er wel mee aan de slag. Maar veel mensen veranderen ook weer van positie en organisatie, dus wil het echt doorwerking hebben, dan moet je het blijven organiseren. Sommige uitkomsten van de workshop worden opgenomen in de Omgevingsvisie.
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> Het is goed dat er een tandwiel is. Er is een website, maar dat leidt op zichzelf niet tot kennisdeling. <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> De contacten zijn goed, maar het is niet zo dat je elkaar belt om dingen te vragen of delen. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> De NAS geeft een belangrijk kader. Ik probeer de workshops te koppelen aan de Omgevingsvisie, dat geeft extra aanleiding om een workshop te organiseren en de uitkomsten te beleggen. <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> Er zijn meerdere kennisnetwerken, daar ben ik wel fan van. 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> Als ik vertel over de workshops, dan staan collega's er wel voor open. Van nature zijn we geneigd te praten en te schrijven, dingen 'doen' zijn we minder gewend.

Spuiboulevard Dordrecht – Dana Huibers en Lisa Liefink (gemeente Dordrecht)

De Spuiboulevard in Dordrecht wordt de komende jaren doorontwikkeld, met een grootschalige herinrichting, woningbouw en nieuwbouw van kantoren. In het kader van LIFE-IP Klimaatadaptatie is het onderwerp klimaatadaptatie in de openbare ruimte ingebracht in deze gebiedsontwikkeling. Het gaat dan bijvoorbeeld om het aanleggen van wadi's en groen, maar ook om slimme hoogteprofielen waardoor er minder kans is op wateroverlast. De ideeën hiervoor zijn ingebracht en een aantal maatregelen zal als onderdeel van de gebiedsontwikkeling worden gerealiseerd.

	Zenders	Interactie	Ontvangers en gebruikers
Activiteiten	<p>Zenders:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gemeente Dordrecht; mensen uit verschillende gemeentelijke afdelingen. <p>Inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> Integraal werken: klimaatadaptatie vanaf het begin meenemen in de plannen. Je moet echt aan de voorkant betrokken zijn, want op een later moment is klimaatadaptatie bijna niet meer in te brengen. Locatiespecifiek concrete oplossingen ontwerpen. Bekostiging van maatregelen in de openbare ruimte is niet vanzelfsprekend. <p>Vorm:</p> <ul style="list-style-type: none"> Presentaties Na realisatie is de Spuiboulevard een plek waar je kan zien hoe klimaatadaptatie integraal is meegenomen. 	<p>Activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> Doorvertellen in de eigen organisatie In het project en binnen de afdeling hechten we veel belang aan kennisontwikkeling en kennis delen. <p>Wederzijds proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> De projecten in het tandwiel verschillen sterk. Wij zijn als één van de weinigen bezig met realisatie, daardoor is het nog lastig onze rol in het tandwiel te pakken. Het is wel interessant over andere projecten te horen, maar ook lastig om op jezelf toe te passen. 	<p>Ontvangers en gebruikers:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gemeenten Waterschap Projectontwikkelaars Deltaprogramma, waaronder waterveiligheid en ruimtelijke adaptatie/werkregio City Deals <p>Vertaling, replicatie, adaptatie, doorkoppeling</p> <ul style="list-style-type: none"> Steeds meer collega's vragen ons om voor een project inbreng te leveren vanuit klimaatadaptatie. Daaraan zie je dat het leeft, en onze expertise en opgave erkend wordt.
Capaciteiten	<p>Plan en kennisinfrastructuur:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nog niet nauw betrokken bij het tandwiel. <p>Samenwerking:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nog niet nauw betrokken bij het tandwiel of de andere projecten, wel zijn de deliverables opgeleverd. 	<p>Motieven:</p> <ul style="list-style-type: none"> Maatregelen voor klimaatadaptatie in de openbare ruimte kosten vaak extra geld, door LIFE IP is dit nu mogelijk <p>Relaties, netwerken en bemiddelaars:</p> <ul style="list-style-type: none"> Benut bestaande netwerken. Gemeente Dordrecht neemt deel aan veel kennisnetwerken en EU-onderzoeken. 	<p>Absorptiecapaciteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> Binnen de gemeente wordt het steeds meer normaal om collega's vanuit verschillende disciplines te betrekken. Het is nog niet helemaal de standaard, maar we hebben er inmiddels veel en goede ervaring mee. We hopen dat door klimaatadaptatie vroegtijdig in te brengen, het makkelijker en betaalbaarder wordt om klimaatadaptatie mee te nemen.

Colofon

Actie	LIFE20 IPC/NL/000006 – LIFE-IP NL-NASCCELERATE A6 Strategie kennisdoorwerking (disseminatie, replicatie, capaciteiten) LIFE-IP Klimaatadaptatie
Datum	21 april 2023
Auteurs	Dr. Jitske van Popering-Verkerk (GovernEUR/Erasmus Universiteit Rotterdam) Eva Nieuwenhuis, MSc. (Ambient) Dr. Mike Duijn (GovernEUR/Erasmus Universiteit Rotterdam)
Opdracht	Opgesteld in opdracht van het kernteam A6 van LIFE-IP Klimaatadaptatie

Information from this publication may be used by third parties provided the source is stated. This publication is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or CINEA. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.